

SISEMINISTEERIUM

Enesehindamise küsimustik ettevõttele

vastupanuvõime ja ristsõltuvuse
kindlaks tegemiseks

Siseministeerium

Enesehindamise küsimustik ettevõttele

vastupanuvõime ja ristsõltuvuse
kindlaks tegemiseks

Tallinn 2016

Sisukord

Sissejuhatus	4
1. Ettevõtte kriitiliste tegevuste väljaselgitamine	6
2. Sõltuvuse tuvastamine ja meetmete planeerimine	7
2.1. Personal	7
2.2. Hooned ja territoorium	9
2.3. Elektrivarustus	12
2.4. Vedelkütusega varustamine	15
2.5. Kaugküttega varustamine	16
2.6. Sideteenused	18
2.7. Infosüsteemid	20
2.8. Veega varustamine ja kanalisatsiooniteenus	21
2.9. Maagaasiga varustamine	23
2.10. Tarnijad ja partnerid	25

Sissejuhatus

2016. aastal analüüsis Siseministeerium koos teiste ministeeriumite ja ettevõtjatega elutähtsate teenuste omavahelist sõltuvust. Seda selleks, et selgitada välja mõju, mis võib kaasneda elutähtsa teenuse ulatusliku ja pikaajalise katkestusega, ning planeerida selle alusel ennetavad meetmed. Analüüsist selgus, et valitsusasutuste ja ettevõtete teadlikkus nende igapäevatööd mõjutavatest teguritest, sh elutähtsatest teenustest, on väike.

Peame võtma arvesse kahte aspekti: ühiskond sõltub ühe enam elutähtsatest teenustest ning julgeolekuolukord maailmas on muutunud. Ühtlasi lähtub Eesti kriisireguleerimise süsteem ülesannete jäävuse põhimõttest. Seepärast on oluline, et kõik osapooled panustaksid riigi vastupanuvõime arendamisse. Kui kõik ettevõtted ja asutused tõstavad enda valmisolekut, ongi riik tervikuna tugevam. Seejuures on märkimisväärne roll elutähtsate teenuste osutajatel (edaspidi [teenuseosutaja](#)). Nemad pakuvad inimestele eluks ning teistele ettevõtetele ja riigiasutustele toimimiseks vajalikke teenuseid.

Valmisoleku suurendamine võib näida keerulisena, kuid isegi väikestest ja lihtsatest tegevustest alustades võib asutuste vastupanuvõimet oluliselt tõusta. Valitsuse kriisikomisjoni otsuse¹ kohaselt on valmisoleku parandamiseks esmalt vajalik, et teenuseosutajad teadvustaksid lünki oma võimetes ja otsiks lahendusi, kuidas tõsta enda vastupidavust vähemalt 72 tunnini. Seetõttu on oluline, et iga teenuseosutaja hakkaks võimalikult kiiresti astuma endast olenevaid samme oma valmisoleku tõstmiseks ja sõltuvuse vähendamiseks teistest elutähtsatest teenustest.

¹ Vabariigi Valitsuse kriisikomisjoni 7. septembri 2016. aasta istungi protokoll 17.10.2016 nr 9-6/59-1.

Enesehindamise küsimustik on mõeldud eelkõige teenuseosutajatele, kuid soovi korral saavad seda kasutada ka teised ettevõtted. Sarnase enesehindamise peavad läbi tegema ka riigiasutused, nende jaoks on koostatud eraldi küsimustik.

Küsimustiku eesmärk on aidata asutustel hinnata oma valmisolekut kriisideks ja seda vajadusel suurendada.

Küsimustik koosneb selgitavast osast, mis kirjeldab ressurside hindamise põhimõtteid ja olulisi pidepunkte, ning kontrollküsimustikust. Küsimustik on üles ehitatud kas-küsimuste vormis. Eitava vastuse saanud küsimused näitavadki neid valdkondi, kus tuleks valmisolekut suurendada.

Kontrollküsimustik on ennekõike abivahend, mis on mõeldud suuna näitamiseks. Vastavalt ettevõtte tegevuse eripäradele võib seda alati täiendada

1. Ettevõtte kriitiliste tegevuste väljaselgitamine

Riskide hindamine algab tavaliselt riskianalüüsi koostamisest. See annab hea ülevaate teenuseosutajat ohustavatest riskidest ning võimaldab riskide kohta kogutud teavet ülevaatlikult ja näitlikustatult esitleda. Sellele tuginedes saab määrata kindlaks vajalikud meetmed ja seada prioriteedid riskide maandamiseks. Riskianalüüs annab aluse raha ja tööjõu tõhusamaks juhtimiseks.

Küsimustik keskendub üksnes ühele riskianalüüsi osale – kuidas selgitada välja teenuseosutaja sõltuvused sellistest ressurdist nagu personal, hooned ja territoorium, elekter, vesi ja kanalisatsioon, kaugküte, maagaas, vedelkütus, sideteenused, infosüsteemid, tarnijad ning olulisemad lepingupartnerid. Eesmärk on maandada negatiivset mõju, mis tuleneb teistest teenustest sõltumisest, ja suurendada seeläbi teenuseosutajate valmisolekut kriisideks.

Teenuseosutajal tuleb enne küsimustiku täitmist jagada osutatav teenus tegevusteks, teisisõnu äri- või tööprotsessideks (edaspidi **tegevus**) ning hinnata nende tegevuste kriitilisust. Selles peab lähtuma siseministri 8. juuni 2010. aasta määrusest nr 16 „Toimepidevuse riskianalüüsi koostamise juhend“, kus on täpselt kirjeldatud, kuidas tegevuste kriitilisust hinnata.

Küsimustik on teenuseosutajatele abiks tema osutatava elutähtsa teenuse toimepidevuse riskianalüüsi koostamisel ning võimaldab erinevate ressursside kadumiseks paremini ette valmistuda.

Küsimustiku täitmisega ei saa alustada enne, kui on selgitatud välja elutähtsa teenuse kriitilised tegevused.

Tähelepanu! Selleks, et ettevõttes tekiks ühtne arusaam olukorrast, on oluline, et küsimustiku täitmisel osaleks aktiivselt ka ettevõtte juhtkond.

2. Sõltuvuse tuvastamine ja meetmete planeerimine

Igaks tegevuseks on vaja kindlaid ressursse. Nagu juba eespool mainitud, võib mingi ressursi puudumine või teenuse rike põhjustada kriitilise tegevuse katkemise. Alljärgnevalt on loetletud ressursid, mille mõju kriitilistele tegevustele peab läbi mõtlema.

2.1. Personal

Kuidas saab ettevõtte hakkama, kui personali hulk väheneb märkimisväärselt?

Alapunkti eesmärk on hinnata kriitiliseks tegevuseks vajaliku personali hulka ja võtmeisikuid, kelle puudumine seab tegevuse toimimise suurde ohtu. Ettevõttes peaks olema selge teadmine, kuidas tagatakse kriitiliste tegevuste toimimine juhul, kui puudub suur osa personalist (massiline haigestumine, õnnetus vm) või puuduvad võtmeisikud.

Need meetmed peaksid hõlmama järgmisi tegevusi:

- kriitilisteks tegevusteks vajaliku personali minimaalse suuruse hindamine;
- kriitilisteks tegevusteks vajalike võtmeisikute tuvastamine;
- kriitilisteks tegevusteks vajalike oskuste ja pädevuste hindamine;
- personali väljaõpe, et hõlbustada personali ümbersuunamist;
- personali õiguste hindamine (allkirjaõigus, ligipääs andmebaasidele jne).

Tabel 1. Sõltumine personalist

Küsimused	Jah	Ei	Kui vastus oli „Ei”, siis planeerida ennetavad meetmed.
1. Kas on teada, milline on minimaalne töötajate arv, et tagada kriitiliste tegevuste toimimine?			Mõelda läbi , milline on minimaalne töötajate arv, et kriitiliste tegevuste tagamine oleks võimalik.
2. Kas personali vajalikud oskused ja pädevused kriitiliste tegevuste toimimiseks on kindlaks tehtud?			Mõelda läbi , millised teadmised ja oskused peavad olema personalil, kes tagab kriitiliste tegevuste toimimise.
3. Kas kriitiliste tegevuste toimimist tagavad töötajad on asendatavad? Kas teised töötajad saavad nende tegevused vajadusel üle võtta?			Mõelda järgmistele küsimustele. - Kas töötajate asendamise kord on kindlaks määratud? Kas asendamine tagab kriitiliste tegevuste toimimise täies ulatuses? - Kas asenduspõhise personalil on vajalikud teadmised ja oskused? - Kuidas suunata personal vähem olulistelt tegevustelt kriitiliste tegevuste täitmisele? Kas personaliga on sõlmitud vajalikud kokkulepped?
4. Kas lisapersonali kaasamine kriisiolukorras on läbi mõeldud?			Mõelda järgmistele küsimustele. - Kuidas kutsutakse töötajad välja puhkuselt või puhkepäevadelt? Kuidas on korraldatud töötajatele helistamine ja nende teavitamine? Kes seda teeb ja kas tal on olemas vajalikud kontaktandmed? - Kuidas kaasatakse lepingupartnerid töövälisel ajal? - Kuidas toimub tööajaarvestus või vahetuste planeerimine?

Küsimused	Jah	Ei	Kui vastus oli „Ei”, siis planeerida ennetavad meetmed.
5. Kas ettevõtte töötajatel, kes vastutavad kriitiliste tegevuste toimimise eest, on teadmised, kuidas kriisiolukordades tegutseda?			Mõelda järgmistele küsimustele. - Kuidas on korraldatud töötajate koolitamine? Mida koolitustel õpetatakse, kui sageli koolitusi korraldatakse, kas koolituse läbinute ja mitteläbinute üle peetakse arvestust ja kas koolituse mitteläbinutega tegeletakse? - Kas töötajate teadmisi kontrollitakse? Kuidas seda tehakse?

Tabel 1. Sõltumine personalist

2.2. Hooned ja territoorium

Kuidas mõjutab kriitiliste tegevuste täitmist see, kui ettevõtte hoonetele või territooriumile ei pääse enam ligi?

Hoonete all mõeldakse kõiki hooneid ning maapealseid ja -aluseid rajatisi, sh garaaže. See hõlmab territooriumi ja territooriumil asuvaid rajatisi, sh teid, parklaid ja rohealasid.

Ligipääsu katkemine näiteks hoonele või territooriumile võib tuleneda mitmesugustest põhjustest ja kesta mõnest tunnist mitme kuuni. Näiteks võib olla vajalik lahkuda hoonest tulekahju tõttu naaberhoones. Samamoodi võib ligipääsu hoonele või rajatisele mõjutada üleujutus, plahvatus, varing, kemikaali- või gaasileke, äkkrünnak või muu sündmus.

Hindama peaks alljärgnevat.

- Millised ruumid või hoone osad on kriitiliste tegevuste toimimiseks vajalikud?
- Kas kriitiliste tegevuste toimimist saab tagada asenduspinnal? Kas asenduspind on olemas?

- Kas asenduspinnal töötades on riskid samasugused või teistsugused kui praeguse asukoha puhul?
- Kas asenduspind on varustatud kriitiliste tegevuste toimimiseks vajalike seadmete ja muude vahenditega (sideühenduste, arvutitöökohtadega jne)?
- Kas ja kuidas on tagatud olulise informatsiooni (nt andmebaaside, infosüsteemide ning digi- ja paberdokumentide) säilimine, vajaduse korral informatsiooni kaitsmine (sidesüsteemidele ligipääsu takistamine) või hävitamine asenduspinnale kolimisel?
- Kas kriitiliste tegevuste toimimist tagavaid ülesandeid on võimalik täita kaugtööl olles (näiteks kodus)?

Küsimused	Jah	Ei	Kui vastus oli „Ei“, siis planeerida ennetavad meetmed.
1. Kas on teada, millised hooned või hoone osad on kriitiliste tegevuste toimimiseks vajalikud?			Mõelda läbi , millised hooned või milline territoorium on kriitiliste tegevuste täitmiseks hädavajalikud. Kui tegevuse täitmine ei sõltu hoonetest või territooriumist ning nende olemasolu ei ole hädavajalik, siis ei ole tabeli punkte 2–7 vaja analüüsida.
2. Kas ettevõttel on kriitiliste tegevuste jätkamiseks asenduspind?			Mõelda läbi , kus täidetakse kriitilisi tegevusi siis, kui põhiasukohta ei ole võimalik kasutada.
3. Kas asenduspind on kriitiliste tegevuste jätkamiseks ette valmistatud?			Mõelda läbi , mis on asenduspinnal olemas ja mida on vaja juurde muretseda. Näiteks kas arvutid, printerid ja muu on kohapeal olemas või peab need põhiasukohast kaasa võtma.

Tabel 2. Sõltuvus hoonetest ja territooriumist

Küsimused	Jah	Ei	Kui vastus oli „Ei“, siis planeerida ennetavad meetmed.
4. Kas on olemas kord, kuidas kriitilised tegevused kiiresti asenduspinnale üle viia?			Mõelda läbi, kuidas personal ning vajalik tehnika ja inventar asenduspinnale üle viiakse ning kes seda korraldab. Mõelda läbi, kuidas tagatakse maha-jääva vara ohutus ning sidesüsteemide ja informatsiooni turvalisus. Näiteks kes ja kuidas hävitab dokumendid ja sulgeb ligipääsu kriitilistele andmebaasidele, et takistada kolmandate isikute ligipääs nendele?
5. Kas kriitiliste tegevuste toimimist tagavaid ülesandeid on võimalik täita kaugtööl olles?			Mõelda järgmistele küsimustele. • Milliste kriitiliste tegevuste toimimist tagavaid ülesandeid on võimalik täita kaugtööl olles? • Kuidas on korraldatud kaugtöö ja infovahetus kaugtööl olijatega?
6. Kas ettevõttes on kord, kuidas töötajaid ja partnereid asukoha muutusest teavitatakse?			Mõelda järgmistele küsimustele. • Kes ja kuidas teavitab töötajaid (ka sel ajal tööl mitteolevaid töötajaid) asukoha muutusest? • Kuidas teavitatakse partnereid asukoha muutusest? Keda on vaja teavitada ja kui kiiresti?
7. Kas ettevõttes on kord, kuidas toimitakse kehtivate lepingutega?			Mõelda järgmistele küsimustele. • Kas hoone või territooriumiga on seotud kehtivaid lepinguid, mida on vaja tegevuse piiramisel või tegevuse asenduspinnale viimisel lõpetada või muuta? • Millised kulud kaasnevad lepingute lõpetamise või muutmisega? Kas neid on võimalik lepingu sõlmimisel ette näha ja minimeerida?

Tabel 2. Sõltuvus hoonest ja territooriumist

2.3. Elektrivarustus

Kuidas saab ettevõtte hakkama elektrivarustuse ootamatu katkemisega?

Eestis toimuvad mõnikord elektrikatkestused, mis kestavad tiheasustusosal 2–3 päeva ning hajaasustusosal kuni üks nädal. Halvimal juhul (paljude tingimuste kokkulangemisel) võib elektrikatkestus kesta ka paar nädalat.

Elektrivarustuse katkemine mõjutab valgustuse, kütte, ventilatsiooni, uste, liftide ja muude elektroonikaseadmete toimimist. Ulatusliku elektrikatkestusega võivad järk-järgult kaasneda ka veevarustuse ja kanalisatsiooniteenuse, makseteenuse ja sideteenuste katkestused ning pangaautomaatide ja tanklate sulgemine.

Ettevõtted saavad selliseks katkestuseks valmistuda, kaaludes:

- pikemaajalise elektrikatkestuse puhul mitteoluliste hoonete, hooneosade või ruumide sulgemist;
- süsteemi sobivate reservtoiteallikate (ehk elektrigeneraatorite, akude ja UPS-ide) olemasolu või nende kiire paigaldamise võimalust;
- andmete regulaarset varundamist;
- töögraafikute sobitamist teadaolevate katkestustega;
- alternatiivseid töömeetodeid, mis ei vaja elektrivarustust.

Küsimused	Jah	Ei	Kui vastus oli „Ei”, siis planeerida ennetavad meetmed.
1. Kas ettevõttel on hooneid või ruume, kus peab igas olukorras tagama elektriga varustatuse?			Hinnata, millised hooned või ruumid peavad igas olukorras elektriga varustatud olema, et ettevõtte saaks jätkata oma kriitiliste tegevustega. Need hooned või ruumid peavad olema varustatud generaatoritega. Hinnata, millised hooned, ruumid ja seadmed (serverid, arvutid, infosüsteemid, spetsiifilised seadmed, ventilatsioon, sidevahendid jne) vajavad katkematut elektritoidet. See eeldab akude või UPS-ide olemasolu, et kaitsta seadmeid pinge kõikumise eest. Kui ettevõttel ei ole hooneid ja ruume, kus peab olema pidev elektritoide, ning kriitilised tegevused toimivad ka ilma elektrita, siis ei ole tabeli punkte 2–7 vaja hinnata.
2. Kas võrguettevõtja on hoone või territooriumi elektritoite dubleerinud?			Konsulteerida ettevõtte elektri võrguteenuse pakkujaga, et selgitada välja, kui rikkekindel on ehitise elektritoide ning kas on võimalus varustada ettevõtet toitega erinevatest alajaamadest.
3. Kas on teada, kui palju energiat on vaja kriitiliste süsteemide, ruumide, seadmete jne ülalpidamiseks?			Mõelda läbi, kui palju energiat on vaja olulisemate ruumide, seadmete jne ülalpidamiseks ning kas mittevajalikke ruume ja seadmeid saab välja lülitada.

Tabel 3. Sõltuvus elektrivarustusest

Tabel 3. Sõltuvus elektrivarustusest

Küsimused	Jah	Ei	Kui vastus oli „Ei“, siis planeerida ennetavad meetmed.
4. Kas ettevõttel on vajaliku võimsusega reservtoiteallikas?			Hinnata, millist reservtoiteallikat (elektrigeneraator, akud, UPS-id) on ettevõttel tarvis ning mida on vaja reservtoiteallika töös hoidmiseks. Mõelda läbi, kui kauaks peab reservtoidet jätkuma. Lähtuda sellest, et olenevalt piirkonnast võib elektrikatkestus kesta tiheasustusalal 2–3 päeva ning hajaasustusalal kuni üks nädal, halvimal juhul ka paar nädalat.
5. Kas generaatori määratud tööperioodiks on olemas piisavalt kütust ning kas kütusevaru täiendamise korraldus on läbi mõeldud?			Mõelda järgmistele küsimustele. - Kui palju kütust vaja on? - Kas on olemas piisav kütusevaru? Kui jah, siis kus see asub või kuidas on see võimalik kätte saada? - Kuidas saada lisakütust, kui olemasolev generaatorite kütusevaru lõpeb? Kas on määratud töötaja, kes sellega tegeleb? - Kas on teada, kus asub lähim tankla, mis töötab ka elektri- ja andmeside katkestuse korral?
6. Kas ettevõttes on määratud töötaja, kes oskab generaatori tööle panna ja seda töös hoida?			Mõelda, kes generaatori käivitab või taaskäivitab ning hoiab seda töös (lisab sinna kütust jne). Kas sellele töötajale on määratud asendaja?
7. Kas ettevõtte häire- ja hoiatussüsteem on elektrivarustusest sõltumatu?			Mõelda, kas häire- ja hoiatussüsteem on tsentraalsest elektrivarustusest sõltumatu, näiteks kas see töötab patareiga. See süsteem on oluline tulekahjude ja evakuatsiooni korral.

2.4. Vedelkütusega varustamine

Kuidas mõjutab ettevõtte tegevust kütuse (ja õlitoodete) kättesaadavus?

Vedelkütuse kättesaadavus sõltub oluliselt elektrivarustuse ja andmeside toimimisest, samuti rahvusvahelistest tarnetest.

Võimalikuks katkestuseks valmistumiseks peaks ettevõtte tegema alljärgnevat.

- Hindama kriitilisteks tegevusteks vajaliku kütuse kogust (ööpäevas, nädalas, kuus).
- Hindama vedelkütuse müüjaid kui partnereid (nt kas elektri- ja andmeside katkestuse korral on lähimad tanklad jätkuvalt töökorras).
- Mõtleva läbi kütuse varumise võimalused, lähtudes ettevõtte tarbimisest.
- Mõtleva läbi, kuidas mõjutab kütuse puudumine personali tööle tulekut. Kaaluda alternatiive, sh kodus töötamist, autode jagamist või ühistranspordi kasutamist.

Küsimused	Jah	Ei	Kui vastus oli „Ei“, siis planeerida ennetavad meetmed.
1. Kas ettevõtte kriitiliste tegevuste täitmiseks on vaja vedelkütust?			Kui ettevõtte kriitiliste tegevuste täitmiseks ei ole vedelkütust vaja, siis ei ole tabeli punkte 2–4 vaja hinnata.
2. Kas kriitiliste tegevuste täitmiseks vajalik vedelkütuse hulk on kindlaks tehtud?			Mõelda , milline on ettevõtja vedelkütuse (nt bensiini, diisli ja petrooleumi) vajadus kriitiliste tegevuste sooritamiseks. NB! Elektrigeneraatorite tööks vajalikku vedelkütuse kogust on käsitletud peatükis „Elektrivarustus“.

Tabel 4. Sõltumine vedelkütusest

Küsimused	Jah	Ei	Kui vastus oli „Ei“, siis planeerida ennetavad meetmed.
3. Kas ettevõtte on teadlik, millisest lähimast tanklast saab kütust elektri- või sidekatkestuse ajal?			Selgitada välja , kus asub lähim tankla, mis tõenäoliselt toimib ka elektri- või sidekatkestuse korral.
4. Kas ettevõttel on olemas kütusevarud?			Mõelda järgmistele küsimustele. - Kui palju vedelkütust on vaja kriitiliste tegevuste täitmiseks? - Kas kütusevaru on mõistlik hoida ettevõtte enda valduses? - Kas ettevõtte lepingud kütusemüüjaga vastavad vajadusele?

Tabel 4. Sõltumine vedelkütusest

2.5. Kaugküttega varustamine

Kuidas mõjutab ettevõtet kaugküttega varustamise katkemine?

Kaugkütte katkestusi põhjustavad üldjuhul tehnilised rikked ning teenuse taastamiseks kulub tavaliselt paar tundi kuni päev. Ulatuslike rikete korral võib teenuse taastamiseks kuluda aga rohkem aega. Sinna alla kuuluvad ka sellised rikked, mis on tingitud nt elektrikatkestusest.

Kaugkütte katkestusteks valmistumisel on soovitatav mõelda:

- alternatiivsetele kütteallikatele;
- alternatiivsetele töömeetoditele (nt mitteoluliste ruumide sulgemisele, oluliste teenuste viimisele teistesse tegevuskohtadesse ning kaugtööle).

Küsimused	Jah	Ei	Kui vastus oli „Ei“, siis planeerida ennetavad meetmed.
1. Kas on tuvastatud, millised ehitised või selle osad, ruumid või seadmed vajavad kindlat temperatuuri, mis tagatakse kaugküttega?			Mõelda, millised ruumid, hoone osad või seadmed vajavad kriitiliste tegevuste jätkumiseks kindlat temperatuuri. Mõelda, kuidas on korraldatud mahajäetava hoone torudest vee väljalaskmine nii, et torud ei külmuks, kui asenduspinnale kolitakse talvel. Kui ettevõttel puuduvad ruumid ja seadmed, mis vajavad kindlat temperatuuri, või on tööd võimalik jätkata asenduspinnal töötades või kaugtöö vormis, siis ei ole tabeli punkte 2–3 vaja hinnata.
2. Kas ettevõttel on alternatiivne lahendus sooja tagamiseks?			Mõelda, milliseid alternatiivseid kütteallikaid (nt gaasi- või õlikatelt, elektriradiaatoreid) saab kasutada ning kas nende toimimiseks on piisavalt kütust.
3. Kas on teada, kui palju küttematerjali tuleb varuda?			Mõelda järgmistele küsimustele. - Kui palju küttematerjali on vaja? - Kas olemas on küttematerjali varu või peab seda kusagilt hankima? - Kuidas täiendatakse küttematerjali varu? Kelle käest seda saab, kes seda veab jne?

Tabel 5. Sõltumine kaugküttest

2.6. Sideteenused

Kuidas mõjutab ettevõtte tegevust telefoni-, mobiil- ja andmesideteenuste katkemine?

Üldjuhul kasutavad ettevõtted sideteenuseid, mis sõltuvad ühest ja samast füüsilisest infrastruktuurist, tehnoloogiast ja pakkujast. See tähendab, et ettevõtte peab olema valmis mobiil- ja tava-telefonide, sõnumisidesüsteemide, interneti ja videokonverentside samaaegseks katkestuseks. Sõltuvalt teenuse osutajast, piirkonnast ja katkestuse põhjustest võivad katkestused kesta 2–3 päeva, halvimal juhul ka pikemat aega. Elektrikatkestusest tingitud katkestus võib kesta elektrivarustuse taastumiseni.

Ettevõtte peaks katkestuseks valmistumisel tegema alljärgnevat.

- Tuvastama kriitilised kasutajad ja nende tööks vajalikud kriitilised sidevahendid.
- Hindama, kas olemasolev lahendus sõltub ühest teenusepakkujast või on teenuse osutamise lepingud sõlmitud mitme pakkujaga.
- Hindama raadioside või satelliitside vajadust.
- Kasutama alternatiivseid (ebastandardseid) suhtlemismeetodeid.
- Mõtleva, kuidas on tagatud ligipääs kriitilisele infole, kui andmeside või nt ID-kaardiga autentimine ei toimi.

Küsimused	Jah	Ei	Kui vastus oli „Ei“, siis planeerida ennetavad meetmed.
1. Tava- ja mobiiltelefonid			
1.1 Kas on tuvastatud, mis ametikohtadel on vaja telefoni- või mobiilsidet?			Mõelda , kellel töötajatest ja mis ametikohtade puhul on telefoni- ja mobiilside olemasolu kriitiliste tegevuste toimimise tagamiseks hädavajalik. Millised töötajad peavad olema kättesaadavad ja vajadusel telefoni kaudu tööülesandeid täitma?

Tabel 6. Kontrollküsimustik hindama sõltuvust sideteenustest

Küsimused	Jah	Ei	Kui vastus oli „Ei“, siis planeerida ennetavad meetmed.
1.2 Kas telefonisüsteemi toimimiseks on olemas reservtoide?			Hinnata , kas lauatelefonide tuleks varustada reservtoiteallikaga.
1.3 Kas on sõlmitud lepingud mitme teenusepakkujaga või võetud kasutusele alternatiivsed sidevahendid?			Hinnata , kuidas on otstarbekam lauatelefoni- ja mobiilside dubleerida. Kas mõistlikum on sõlmida dubleerivaid lepingud mitme sideettevõtjaga või on töö iseloomu tõttu vaja võtta kasutusele ka raadio- või satelliitside?
2. Internetiühendus			
2.1 Kas on teada, milliste kriitiliste tegevuste, seadmete ja infosüsteemide tööks on vajalik internetiühendus?			Hinnata , milliste seadmete, infosüsteemide ja serveriruumide puhul peab andmeside igal juhul tagatud olema, et ettevõtte kriitilised tegevused saaksid täidetud. Kui internetiühendus pole vajalik, siis ei ole tabeli punkte 2.2–2.3 vaja hinnata.
2.2 Kas internetiühendus on tagatud dubleeritud kaablite abil?			Uurida , kuidas on kriitiliste tegevuste täitmiseks vajalikud ehitised andmesidega varustatud. Kas andmeside tuleb ehitisse ühe kaabli või dubleeritud kaablite kaudu? Hinnata vajadust dubleerida andmesideühendus.
2.3 Kas kriitiliste tegevuste täitmiseks vajalikud seadmed ja infosüsteemid toimivad välise ühenduse katkemisel?			Uurida , kas ehitise sisevõrk on ehitatud selliselt, et kui välisühendus katkeb, siis sisevõrk jätkab toimimist, st kas andmevahetus sisevõrgu kaudu toimib. Hinnata vajadust suurendada sisevõrgu autonoomsust.

Tabel 6. Kontrollküsimustik hindamiseks sõltuvust sideteenusest

Tabel 6. Kontrollküsimustik hindamaks sõltuvust sideteenustest

Küsimused	Jah	Ei	Kui vastus oli „Ei“, siis planeerida ennetavad meetmed.
3. Üldine			
3.1 Kas ettevõttes on töökorraldus pikemaajaliseks sidekatkestuseks?			Mõelda, kuidas toimub ettevõttesisene suhtlus ja suhtlus koostööpartneritega pikemaajalise sideteenuse katkestuse korral. Kas pikemaajalise sidekatkestuse korral minnakse osaliselt üle paberil asjaajamisele? Kuidas vahetatakse informatsiooni pikemate vahemaade korral?
3.2 Kas on teada, kui kaua saab toimida ilma sideteenusteta?			Hinnata, kui kaua suudetakse ilma sideta toimida. Milline on sideteenuste vajadus?

2.7. Infosüsteemid

Kuidas saab ettevõtte hakkama häiretega IT-süsteemide töös?

Küsimustikus eeldatakse, et ettevõtte täidab andmekogude turvalisuse tagamiseks ISKE nõudeid, mille järgimine on elutähtsa teenuse osutajatele kohustuslik. ISKE juhendmaterjalid on kättesaadavad Riigi Infosüsteemi Ameti kodulehel². Lisaks andmekogudele peab ettevõtte tagama ka infosüsteemide turvalisuse ja toimimise.

Seega peab ettevõtte hindama:

- milliseid infosüsteeme või tarkvara (nt ID-kaardi tarkvara) on vaja kriitiliste tegevuste täitmiseks;
- infosüsteemide ja tarkvara turvalisust ning toimekindlust.

2 <https://www.ria.ee/ee/iske-dokumendid.html>

IT-riskide hindamisel on abiks ka Riigi Infosüsteemi Ameti juhendmaterjalid³.

Küsimused	Jah	Ei	Kui vastus oli „Ei“, siis planeerida ennetavad meetmed.
1. Kas ettevõttes on määratud, millised infosüsteemid on kriitiliste tegevuste täitmiseks hädavajalikud?			Mõelda , millised infosüsteemid peavad toimima, et ettevõte saaks kriitilisi tegevusi täita.
2. Kas infosüsteemid on välise sissetungi eest piisavalt kaitstud?			Hinnata , millised meetmed on rakendatud ja milliseid meetmeid on infosüsteemide turvalisuse tagamiseks vaja veel rakendada.
3. Kas on analüüsitud, kuidas täidetakse kriitilisi tegevusi, kui ligipääs infosüsteemidele ei toimi?			Hinnata , kuidas täidetakse kriitilisi tegevusi ilma infosüsteemideta. Millest loobutakse, mida kasutatakse infosüsteemide asemel?

Tabel 7. Sõltuvus infosüsteemidest

2.8. Veega varustamine ja kanalisatsiooniteenus

Kuidas mõjutab ettevõtet veevarustuse katkemine ja kanalisatsiooni mittetoimimine?

Veevarustuse ja kanalisatsiooniteenuse katkestused toimuvad eelkõige elektrikatkestuste ja tehniliste rikete korral. Rikete kõrvaldamiseks võib kuluda kuni paar päeva. Ulatuslikust elektrikatkestusest tingitud varustuse häire võib kesta elektrivarustuse taastumiseni.

3 <https://www.ria.ee/ee/kii-alusdokumendid.html>

Veevarustuse ja kanalisatsiooniteenuse katkestuseks valmistumisel on soovitatud hinnata:

- millised kriitilised tegevused (nt ventilatsioon või arvutiseadmete jahutussüsteemid jne) sõltuvad veevarustuse ja kanalisatsiooni toimimisest;
- millised on joogiveega varustamise alternatiivid (nt pudelivesi);
- kuidas asendatakse kanalisatsioon (nt teisaldatavad käimlad).

Tähelepanu! Kui ettevõtte hooned või territoorium asuvad keskmisest kõrgemal või madalamal, siis on elektrikatkestuse korral oht tarbevee surveks või kanalisatsiooni tagasivooluks. Teisisõnu peab muuhulgas mõtlema sellele, kas kanalisatsioon on varustatud tagasivooluklapiga ja kuidas kanalisatsioon vajaduse korral suletakse.

Kui ettevõttel on olemas asenduspind toimiva veevarustuse ja kanalisatsiooniga, siis ei ole tabeli punkte 3–4 vaja hinnata.

Küsimused	Jah	Ei	Kui vastus oli „Ei“, siis planeerida ennetavad meetmed.
1. Kas ettevõttel on ülevaade hoone(te) veevarustusest ja kanalisatsiooni toimimisest?			Mõelda järgmistele küsimustele. • Kas ettevõttel on olemas suurkaev või saadakse vett ühisveevärgi kaudu? • Kas elektrikatkestuse korral katkeb veevarustus ja kanalisatsioon või kaasnevad ka muud ohud (reovee tagasivool jms)?
2. Kas ettevõttes on tuvastatud milliste kriitilisi tegevusi tagavate seadmete ja rajatiste toimimiseks on vesi vältimatult vajalik?			Hinnata , milliste seadmete ja rajatiste tööks on vee olemasolu hädavajalik, et kriitilisi tegevusi täita.

Tabel 8. Sõltuvus veevarustusest ja kanalisatsioonist

Küsimused	Jah	Ei	Kui vastus oli „Ei“, siis planeerida ennetavad meetmed.
3. Kas on tuvastatud ettevõtte igapäevane veekogus, mis on vajalik kriitiliste tegevuste täitmiseks?			Mõelda järgmistele küsimustele. - Mitu liitrit vett töötajad ööpäevas vajavad? - Kui palju vett vajavad erinevad seadmed ja rajatised?
4. Kas on olemas lahendus, mis tagaks kriitiliste tegevuste täitmiseks vajaliku hulga vett ja kanalisatsiooniteenuse?			Mõelda järgmistele küsimustele. - Kuidas on korraldatud vee tarne tavapärase veevarustuse katkestuse korral? - Kuidas on tagatud kanalisatsioonivajaduse rahuldamine tavapärase kanalisatsiooniteenuse katkestuse korral (nt kuivkäimlad)?

Tabel 8. Sõltuvus veevarustusest ja kanalisatsioonist

2.9. Maagaasiga varustamine

Kuidas mõjutab ettevõtet maagaasiga varustamise katkemine?

Üldjuhul on gaasikatkestused Eestis lühiajalised, kuid tarneraskuste korral on võimalikud ka pikemaajalised katkestused. Maagaasikatkestusteks valmistumisel on soovitatav mõelda eelkõige maagaasi asendamise võimalustele.

Tähelepanu! Kaitstud tarbijatele (kodutarbijale ja eluruumide kütteks soojust tootvale ettevõtjale, kellel pole võimalik kasutada kütusena midagi muud peale gaasi) tagatakse maagaas 30 päeva ulatuses ka tarneraskuste korral, kuna Eleringil on vajalik kogus maagaasi ette ostetud. **Riigiasutused ja ettevõtted ei ole kaitstud tarbijad ja seega peab arvestama, et tarneraskuste korral jäävad nemad ilma maagaasita.**

Kui maagaasi vajatakse ainult hoone kütmiseks, siis ei ole tabelis 9 esitatud väiteid vaja hinnata (hindamine on tehtud peatükis „Kaugküte“).

Küsimused	Jah	Ei	Kui vastus oli „Ei“, siis planeerida ennetavad meetmed.
1. Kas on tuvastatud, milliste kriitiliste tegevuste täitmiseks on maagaasi vaja?			Mõelda , millised seadmed või tegevused toimivad maagaasi abil.
2. Kas maagaasile on olemas alternatiivne lahendus?			Hinnata , milline on maagaasile mõistlik alternatiiv, mida ettevõtte saaks rakendada oma kriitiliste tegevuste täitmiseks. Kui alternatiivne lahendus eeldab toorme varumist, siis hinnata ka tabeli punkte 3–4.
3. Kas on olemas piisav toormevaru alternatiivse lahenduse tagamiseks?			Hinnata , kui suurt toormevaru on alternatiivse lahenduse jaoks vaja, et kriitilisi tegevusi täita. Hinnata toorme vajaduse tagamist lepingute abil.
4. Kas alternatiivse lahenduse jaoks on olemas lahendus vajaliku toorme hankimise korraldus?			Mõelda , kuidas täiendatakse toormevaru alternatiivse lahenduse jaoks. Kelle käest seda saab, kes seda veab jne?

Tabel 9. Sõltuvus maagaasist

2.10. Tarnijad ja partnerid

Kuidas mõjutab ettevõtte tegevust oluliste tarnijate või partnerite tegevuse katkestus või tegevuse lõpetamine?

Isegi kui ettevõtte ei ole hädaolukorrast otseselt mõjutatud, võib võtmetarnijate või partnerite tegevuse katkestus ettevõtte tegevust märkimisväärselt mõjutada.

Selles peatükis mõeldakse eelkõige selliseid partnereid ja tarnijaid, kes pakuvad muid teenuseid kui peatükkides 2.1–2.9 nimetatud (nt kriitiliste tegevuste täitmiseks vajalikke seadmeid, kemikaale, toitu või spetsiifilisi vahendeid).

Sellise katkestuse mõju minimeerimiseks on soovitatav:

- tuvastada võtmetarnijad ja -partnerid, kelle teenustest ettevõtte kriitilised tegevused sõltuvad;
- analüüsida tarnijate ja teenusepakkujate valmisolekut, sh seda, kas tarnijatel on plaan teenuste pakkumise alalhoidmiseks (nt mida tähendab tarnija või teenusepakkuja lepingus säte *force majeure*);
- hinnata infovahetust tarnija või teenusepakkujaga (nt kui kiiresti teavitatakse teenuse osutamise katkestusest või lõpetamisest, kuidas toimub infovahetus tarnija või lepingupartneri töötajate puhkuse korral);
- tuvastada alternatiivsed tarneallikad;
- hinnata alternatiivse tarneallika kasutuselevõtuks vajalikku aega ja tegevusi.

Tabel 10. Sõltuvus tarnijatest ja lepingupartneritest

Küsimused	Jah	Ei	Kui vastus oli „Ei“, siis planeerida ennetavad meetmed.
1. Kas on tuvastatud olulisemad partnerid ja tarnijad, kes pakuvad muid, teenuseid kui peatükkides 2.1–2.9 nimetatud?			Mõelda läbi , millised partnerid ja tarnijad on kriitiliste tegevuste täitmiseks olulised lisaks peatükkides 2.1–2.9 nimetatud teenuste pakkujatele. Kui kriitiliste tegevuste täitmiseks ei ole vaja muid teenuste osutajaid, partnereid ja tarnijaid, kui peatükkides 2.1–2.9 nimetatud, siis ei ole selle tabeli punkte 2–5 vaja hinnata.
2. Kas on hinnatud tagajärgi, mis võivad kaasneda olulisemate partnerite või tarnijate ära langemisega?			Mõelda , milline on mõju kriitiliste tegevuste täitmisele, kui olulised partnerid või tarnijad ei suuda oma kohustusi täita.
3. Kas tarnijate või partneritega sõlmitud lepingud toetavad ettevõtte katkematut tegevust?			Hinnata , millistel juhtudel on partneril õigus lepingust taganeda ja teenuse osutamisest loobuda. Kas partneril on teenuse osutamiseks tagavaraplaan?
4. Kas ettevõttel on dubleerivad lepingud?			Hinnata vajadust teiste tarnijate ja partnerite järele. Milliseid lepinguid on otstarbekas dubleerida?
5. Kas on teada, kui kaua suudetakse kriitilisi tegevusi partnerite ja tarnijateta täita?			Hinnata , kui kaua suudetakse kriitilisi tegevusi ilma oluliste tarnijate ja partneriteta täita. Millised on ettevõtte vajadused?

